

ВСТУП

Забезпечення усіх структурних одиниць економіки України різними видами енергії, палива – одне із найважливіших завдань системи управління, економічної політики країни, необхідна умова її успішного і гармонійного розвитку. Формування, реалізування енергетичної політики України є надзвичайно важливою складовою економічної політики на шляху до виконання вказаного завдання, а також подальшої євроінтеграції. Лише вдале взаємодоповнювання (комплементарність) економічної та енергетичної політик дадуть змогу досягти гармонійного розвитку країни за умов євроінтеграції.

Ринок енергетичних продуктів характеризується унікальністю і надзвичайною важливістю для економіки країни і загалом світового господарства. Без енергетичних продуктів не може функціонувати жоден суб'єкт підприємництва. Саме тому надзвичайно важливі ефективне регулювання ринку енергетичних продуктів України, сприяння його подальшому розвитку й удосконаленню продукції, взаємодія між її постачальниками і споживачами на цьому ринку. Ще одним із напрямів удосконалення енергоринку може стати диверсифікування джерел палива й енергії, зокрема, ширше використання вугілля, видобутого в Україні, у поєднанні із розвитком і стимулюванням енергетики з відновлюваних джерел енергії.

Окремим напрямом повинно стати оптимізування паливно-енергетичного балансу України. На рівні держави необхідно розробити і впровадити механізми стимулювання енергозбереження (застосовуючи як засоби стимулювання, так і санкції у випадках неефективного споживання енергетичних ресурсів), поєднуючи це із відмовою від субсидування і значних цінових диспропорцій, зокрема у вугільній промисловості й у виробництві електроенергії тепловими електростанціями. Розвиток ринку енергетичних продуктів України дасть змогу досягти вищого рівня енергетичної незалежності, а також зміцнити економічну безпеку країни. Інтегрування у світовий (зокрема європейський) економічний простір за допомогою використання цінного досвіду й імплементації його в енергетичному секторі держави теж сприятиме розвитку ринку енергетичних продуктів в Україні.

Проведені дослідження розвитку енергетичного сектору економіки України дають підстави сформулювати певні пропозиції щодо покращання реалізування Енергетичної стратегії України (формування єдиної промислової системи країни як органічної частини європейського простору, що використовує всі переваги своєї ресурсної бази, технологій, високорозвиненого інтелектуального потенціалу нації та еволюційний перехід до сталого розвитку в постіндустріальному світовому суспільстві на засадах збереження та безпеки життєвого простору людини, здійснення промислової діяльності з найменшими витратами за рахунок високоєфективного використання матеріального та інтелектуального потенціалу).

Отже, серед стратегічних завдань розвитку енергетичного сектору України – здійснення структурних якісних змін у ньому.

В умовах обмеженості енергетичних ресурсів загострюється проблема їх ефективного використання та географічного диверсифікування імпорту енергетичних продуктів Україною.

Диверсифікування імпорту енергетичних продуктів також сприятиме зростанню рівня енергетичної, а, відповідно, й економічної безпеки України через відмежування від панівного постачальника цих ресурсів – Росії.

Виконання вказаних заходів щодо удосконалення енергозабезпечення сприятиме створенню умов для гармонійного розвитку економіки України, забезпечить зростання рівня ефективності використання енергоресурсів та вищий рівень економічної безпеки України за умов євроінтеграції.

Здійснено численні наукові дослідження з проблем управління енергетикою, зокрема формування енергетичної політики. Х. Мітюшкіна (2008) характеризує досвід розроблення енергетичних стратегій у країнах світу з метою підвищення рівня їхньої енергетичної безпеки, С. Ажнакін (2012) вивчає проблеми, перспективи стимулювання залучення інвестицій до енергетичного сектору України. Дослідження процесів управління енергетикою окремих регіонів висвітлено у працях О. Амоші, В. Шевченко та Н. Ткаченко (2006), Ж. Поплавської (2013). Стратегії регіонального енергетичного розвитку проаналізовано в роботах М. Гончара, С. Жука та А. Чубика (2011), аналіз економічних підходів до використання енергетичних ресурсів наведено в працях Н. Белопольського та Д. Турченко (2008). Проблеми контролювання енергетичної сфери у своїх дослідженнях висвітлили С. Філіппова та А. Балан (2011, 2013). Мотиваційну функцію в енергетиці досліджували Ю. Костін (2010, 2014), К. Ущаровський (2010), А. Мінкович (2014).

Проблеми формування стратегій на енергетичних підприємствах є предметом досліджень науковців О. Суходолі (2012), В. Баранніка (2016), М. Воропая (2005, 2011), Н. Савіної (2015), Р. Подольця (2014), О. Дячука (2011, 2013, 2014), Б. Серебреннікова (2015) та ін. В. Світалка (2007) робить акцент на управління ядерною енергетикою в ракурсі затвердження Енергетичної стратегії України, О. Дупак (2012) вивчає проблеми реалізації розробленої Енергетичної стратегії, О. Лактіонов (2012) проаналізував оновлений проект Енергетичної стратегії. Вчені проаналізували стратегічний розвиток ринків конкретного енергетичного продукту: П. Ван Даеле (2008) – ринок газу, певної галузі енергетики; В. Литвин (2003) – нафтогазової галузі, О. Амоша (2002), Ю. Яценко (2002) – вугільної, нетрадиційних джерел виробництва енергії; А. Рожко (2007) – відновлюваних джерел. Т. Римар (2003) навів особливості управління окремими процесами в діяльності енергетичних підприємств. Г. Груба (2003) на рівні держави

запропонував механізм державного управління прогнозуванням потреби держави (регіону) в енергоресурсах. О. Іванюк (2009), О. Дзьоба (2016), В. Хаустова, М. Кизим, Т. Салашенко, О. Лелюк (2017) та Л. Середа (2009) розглянули процеси управління енергетичною безпекою. В. Микитенко (2006) вивчає проблеми підвищення рівня енергоефективності національної економіки тощо.

Вагомий внесок у формування методологічних основ аналізування енергетичного ринку України зробили учені-економісти, а саме: С. Аптекарь (2010), А. Балан (2011), Т. Биркович (2012), Д. Бусарев (2012), В. Геєць (2004, 2007, 2014), Г. Дарнопих (2011), А. Дронова (2010), Б. Кваснюк (2007), О. Кендюхов (2011), Н. Косар (2001), Є. Крикавський (2018), Л. Назарчук (2007), І. Недін (1998), Ю. Прокопенко (2011), В. Тарнавський (2008), С. Філіппова (2011), І. Чукаєва (2006), А. Шидловський (2007, 2015), Л. Шостак (2015), А. Шот (2005, 2006) та ін. Проблеми розвитку світової енергетики, зокрема застосування альтернативних джерел у цій галузі, аналізували вітчизняні й зарубіжні учені, серед яких можна виділити наукові праці Л. Антоненко (2010), В. Вербинського, Г. Гелетути (1998, 2003), Д. Долішнього, С. Єрмилова, А. Єрхова (2009), Т. Залізної (2003), Г. Земляного, С. Казанського, О. Кендюхова (2011), Є. Крикавського, А. Конеченко, К. Коросека (2012), О. Кузьміна (2003, 2013), Ю. Ландау (2012), О. Лапко (2017), Ю. Матвєєва, С. Мельникової (2011, 2012), А. Паршикова (2009), А. Рабіа (2010), А. Ранського (2012), А. Ришова, О. Соловей, П. Серр, П. Старовойтова, Д. Степанова (2012), С. Ткаченка (2012), В. Точиліна, В. Петренка, Р. Фішера, А. Хейфлі (2012), Е. Хлобистова, В. Цапліна, Ван Цюйші (2010), Н. Чухрай, А. Шевцова (2008), А. Шидловського (2007, 2015), Д. Шмідта (2012), А. Шот (2005), Н. Шпака (2010) та ін.

Однак, незважаючи на істотні теоретичні, прикладні напрацювання щодо розвитку системи управління енергетичною сферою України, з урахуванням сьогоденних викликів суспільства, реалізування законів України, постанов, розпоряджень Кабінету Міністрів України, міжнародних угод, ратифікованих Україною, європейського вектора розвитку економіки, енергетики країни, не вирішеними залишаються актуальні питання побудови комплементарної енергетичної політики України в умовах євроінтеграції.

За умов обмеженості енергетичних ресурсів, зменшення наявних у природі класичних енергоресурсів, зростання потреб у диверсифікуванні енергетичних ресурсів, підвищення рівня енергетичної безпеки України, зазначені проблеми повинні вирішуватися на основі наукового обґрунтування та за допомогою найрелевантніших заходів. У дослідженнях теоретико-прикладних засад ці проблеми залишаються поки що недостатньо обґрунтованими, а відповідні концептуальні, методологічні, методико-прикладні засади не сформовані остаточно, що й визначає рівень важливості ведення досліджень у цій сфері.

Метою монографії є розроблення методологічних, концептуальних та методико-прикладних основ економіко-енергетичної політики за умов євроінтегрування України.

У монографії на основі аналізування вітчизняної, зарубіжної наукової літератури, статистичних даних, нормативних актів, що стосуються енергетичного сектору, а також у результаті виконаних власних досліджень розроблено методологічні, методико-прикладні засади формування економічної політики України в сфері енергетики в умовах євроінтеграції.

Об'єкт дослідження – процес формування енергетичної політики України в умовах євроінтеграції.

Предметом дослідження є методологічні, методичні, практичні основи формування енергетичної політики України в умовах євроінтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у концептуальному вирішенні науково-прикладної проблеми формування та впровадження економічної політики України у сфері енергетики за умов євроінтеграції.

Методологічну основу дослідження становить сукупність принципів, засобів, прийомів, загальнотеоретичних, спеціальних, міждисциплінарних методів проведення наукового дослідження. Для досягнення поставленої мети, розв'язання визначених завдань використано такі методи: метод експертних оцінок; статистичні методи рангової кореляції для оцінювання узгодженості думок експертів, системне аналізування задля обґрунтування системи цілей, завдань енергетичної політики України; метод структурно-динамічного моделювання; структурно-динамічне аналізування; методи кореляційно-регресійного аналізування; методи групування, систематизування; методи аналізування і синтезу; метод морфологічного аналізування; графічний метод.

Науково-теоретичне, методологічне, методичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці вчених, фахівців, матеріали науково-практичних конференцій у сфері енергетики, нормативно-правова база галузі енергетики.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних, зарубіжних фахівців з проблем формування енергетичної політики, гармонійного розвитку, міжнародної діяльності, євроінтеграції тощо; нормативні акти, що регламентують діяльність енергетичної сфери України; право Європейського Союзу в галузі енергетики; щорічні енергетичні звіти МЕА, статистична звітність України у енергетичній галузі; інтернет-ресурси, нормативно-правові акти України, що регулюють створення, функціонування енергетичного ринку України, статистичні дані Міністерства енергетики та вугільної промисловості, Державної служби статистики України тощо. Економічні розрахунки в роботі виконано із широким застосуванням сучасних методик, комп'ютерних технологій для опрацювання та інтерпретації статистичних даних.

Висловлюю щире подяку науковим рецензентам монографії – доктору економічних наук, професорові, директору Інституту бізнесу, економіки та

інформаційних технологій Одеського національного політехнічного університету Світлані Валеріївні Філіпповій, доктору економічних наук, професору, професору кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування Аліні Юріївні Якимчук, доктору економічних наук, професору, завідувачу кафедри теоретичної і прикладної економіки Національного університету “Львівська політехніка” Жанні Василівні Поплавській, доктору економічних наук, професору, професору кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Нестору Омеляновичу Шпаку, які поліпшили якісні характеристики видання.